

pa govori bolj o splošnem (prim. znamenito 9. poglavje *Poetike*). Dejansko nas konjunktorni pesnik in premišljevalec o najrazličnejših rečeh Debeljak prepričuje, da je »zgodba zgodovine« resničnejša od »vizije umetnosti«!!! To je pa že nekaj, ali ne?! Take pohvale naši vedi dejansko ni izrekel še nihče. Resda se mož s tem postavlja v nasprotje z Aristotelom, ampak: kakor Debeljak ni Aristotel, tudi Aristotel ni Debeljak.

Igor Grdina

Bruno Volpi Lisjak, Slovensko pomorsko ribištvo skozi stoletja od Trsta do Timave. Trst : Mladika, 1995. 349 strani.

Tržaški Slovenec Bruno Volpi Lisjak, upokojeni kapitan dolge plovbe, sodi med tiste naše primorske rojake, ki vlogo izobraženca pojmujejo zelo kompleksno, predvsem pa čutijo izredno dolžnost služiti narodu. Taka občutja so v današnji Sloveniji predmet posmeha in zaničevanja. V ospredju je multikulturalnost, kar je le izraz želje po asimilaciji. V znanosti se to še posebno kaže v uradnem vrednotenju drugorazrednosti razprav v materinem jeziku, pri čemer pa ljudi, ki mislijo, da se uveljavljajo kot mednarodni znanstveniki, ni prav nič sram sprejemati slovenskega denarja. Te trditve niso zapisane le zato, da bi dokumentirali stanje duha v šestem letu slovenske državnosti, ampak, da bi na eni strani opozorili na razmere na nekaterih inštitucijah, ki se razglašajo za najvišje znanstvene ustanove, na drugi pa pojasnili, zakaj velika večina Slovencev ne ve več, kje je bilo, in je delno še vedno, resnično slovensko obalno področje. V takih razmerah, ki že nekaj časa vladajo na Slovenskem, drugače tudi biti ne more.

Od človeka, kot je avtor Bruno Volpi Lisjak, bi človek v prvi vrsti pričakoval knjigo o slovenskem pomorstvu. Pogovor z avtorjem je dal pred leti jasno vedeti, da kaj takega ni v njegovih načrtih, saj mora najprej poskrbeti za dobro dokumentirano in berljivo knjigo o slovenskem pomorskem ribištvi, ki postaja tudi za potomce nekdanjih slovenskih ribiških družin med Trstom in Timavo del zgodovine. Knjiga o slovenskem pomorskem ribištvi izhaja iz občutka odgovornosti do poznavanja lastne preteklosti. Napisana je na podlagi izredno dobrega poznavanja prostora, ki ga obravnava, ribištva in z njim povezane problematike, hkrati pa tudi bogate uporabe arhivskih virov, ki jih niti ni malo.

Vsebinska razdelitev knjige ne preseneča, saj je zaradi vse slabšega poznavanja slovenskega zamejstva in nekdanjega tamkajšnjega ribištva približno tretjina vsebine posvečena opisu krajev in ribolovnih sredstev, ostalo pa ribolovu. Slednjega je v pravem pomenu besede, kot gospodarske dejavnosti in ne le kot iskanje hrane, omogočila izgradnja pravih pristanišč od Barkovelj navzgor. Zavedati se je treba, da je slovenska obala strma, brez otokov in zaščitenih zalivov. Ko so imeli možnosti ladje kje privezati in jih ni bilo treba po uporabi vleči na suho, so si ribiči slovenskih obmorskih vasi lahko omislili ribiške ladje, kot so bragoci in topi in seveda tudi tonere. Čupa (drevak, monoksil), čoln iz hoje ali primorskega bora, tisočletno tukajšnje plovilo, zahodna Istra je ne pozna, pač pa južnejši slovanski jadranski predeli, je postala nekakšen živ tehnični »fossil«. Čeprav je po avtorjevem mnenju eden najzgovornejših dokazov tisočletne slovenske navezanosti na morje in je njenemu raziskovanju še posebno naklonjen, je postala predmet čudenja že sredi prve polovice tega stoletja. Medtem ko so 1871 z njo še regatirali, spominja danes nanjo le še ime jadranskega kluba v Sesljanu. Nemajhne zasluge za razvoj slovenskega ribištva ima avstrijska oblast, ki je to gospodarsko dejavnost zelo podpirala. V starejših obdobjih tudi tržaškemu mestu ni kaj očitati, v 19. stoletju pa je v njegovem odnosu do ribolova slovenskih ribičev čutili zaničljiv in necivilizacijski odnos. Na primeru zgodovine slovenskega ribištva lahko ugotovimo tisto, kar nam dokazuje tudi položaj slovenske manjšine na Koroškem: turizem Slovincem ni vselej v korist. Njegov razvoj je v Trstu spodjedal gospodarske osnove slovenskega življa.

Višek slovenskega ribištva je bil lov ton (*tuna* je po avtorjevi trditvi hrватizem, ki ga ne gre sprejemati, ko imamo slovensko besedo). Ta je ne le prinašal največje, ampak tudi najdražje ribe. Predstavljal je vrh vsakoletne ribolovne sezone. Med ostalimi ribami avtor opozarja zlasti na rombe, ki jih danes naj ne bi več bilo, in seveda tudi druge ribe, med katerimi so med tržaškimi meščani posebno sloveli sardoni, ujeti pri Barkovljah (*barcolani pasta bianca*). Avtor trdi, da je bilo slovensko morje tako bogato rib, prednjačil je prostor okoli današnjega Miramara, da je bilo mogoče z njimi tudi dobro zaslužiti. Vrh organiziranega ribištva pomeni tudi zadruga v Križu. Ribištvo je pritegnilo tudi industrijo, zlasti prehrabeno.

Med nasprotniki slovenskega ribištva smo že omenili mesto Trst, kar pa velja predvsem za 19. in 20. stoletje. Prej jih je znal tudi ščititi pred devinskimi gospodi. Veliko škode je povzročil zlom Avstro-Ogrske, ker je Italija opustila dotedanjo skrb za ribiče, in seveda fašizem, ki je preko svojega sindikata vplival tudi na poitaliančevanje. Razrahljanje državne skrbi za tukajšnje ribištvo je povzročilo razpad dotedanjih poklicnih odnosov, kar so pospeševali še številni priseljenci iz Italije, ki jih je privabilo tukajšnje bogato morje. Svoje

nasilje so stopnjevali tudi Čožoti, prebivalci Chiogge, ki so že vse od začetkov 17. stoletja nasilno posegali v tukajšnje ribiške razmere. Med leti 1760 in 1888 je število njihovih registriranih bragocov naraslo s 70 na 555. Ne le da niso spoštovali uveljavljenega reda, ampak so z boljšimi ladjami ogrožali ribištvo kot gospodarsko dejavnost. Tudi umorov ribičev so bili sposobni. Italijanska oblast jih v nasprotju z avstrijsko niti teoretično ni več preganjala. Prav na primeru tukajšnjega ribištva lahko zgovorno dokumentiramo poglobljeno razliko med nekdanjo Avstrijo in Italijo. Prej je bil red, potem pa nered.

Delo Bruna Volpija Lisjaka prikazuje pomemben del slovenske gospodarske zgodovine. Poleg številnih in silno zanimivih, tako slikovnih kot tekstovnih ilustracij, ga odlikuje tudi njegovo dojetje problematike, ki se ne ustavlja pri tehničnih vprašanjih, kar je glede na avtorjevo izobrazbo razumljivo, ampak posega tudi na etnografsko, leposlovno, jezikovno in celo umetnostno področje. Čeprav mora biti zgodovinar na nekaterih mestih malo strpen do nekaterih njegovih mnenj ali pa bi imel pripombe na nekatere zapise nemških besedil, pa vse to blede ob narodnem zanosu, ki preveva knjigo. Ni »brambovska«, ne izogiba pa se resnici v »imenu dobrososedskih odnosov«. Malokatera strokovna knjiga, kar Lisjakova nedvomno je, ima v sebi toliko duha, ki izhaja iz ljubezni do tukajšnjih ljudi in njihove gospodarske dejavnosti. Iz njegovega besedila udarja zven besed pesnika Iga Grudna, njegov odnos do slovenskega pomorskega ribištva ustvarja podobe Alberta Sirkja. Knjiga je primer dela, ki čudovito usklajuje znanje in čustva.

Slovenskega pomorskega ribištva v tem delu našega etničnega ozemlja praktično ni več. To, kar ni povsem uspelo nasprotnikom našega naroda, je prinesla sodobnost. Turizem, nespoštovanje lastnega prebivalstva in njegovih stoletnih navad ter industrija so spodjedli gospodarsko osnovo vaških in ribiških naselij.

Stane Granda

Vasja Klavora, **Škabrijel. Soška fronta 1917**. Celovec-Ljubljana-Dunaj : Mohorjeva založba, 1997. 254 strani.

Avtor je s svojo najnovejšo knjigo dokončno prišel v anale modernega slovenskega vojaškega zgodovinopisja, in sicer v njihov najuglednejši del. Izhaja sicer iz poljudnejšega načina podajanja snovi, vendar pri tem pokaže toliko znanja, marljivosti pri nabiranju gradiva in njegovi točni interpretaciji ter pisateljske širine, da zlasti zadnje delo (in od srca želimo, da bi problematiki obsoškega bojevanja še naprej posvečal svoj čas in energijo) sodi nekje vmes med zelo solidno publicistiko in čisto znanstveno ustvarjanje; s takšnim pristopom se je Klavora zdaj dokončno približal idealu anglosaškega poljudnega (bolje: silno strokovnega poljudnega!) zgodovinopisja oziroma »kulturnozgodovinopisja«, vključno s historičnimi *militaria*, po katerega stvaritvah segajo različne generacije po vsem svetu, tudi pri nas. Pogoj za takšno publicistiko je tekoče in nevsiljivo podajanje snovi ter po drugi strani osredotočenje na čim bolj parcialno temo pisanja; mislimo, da jo je pisec Klavora dosegel prav s *Škabrijelom* in da sta bili njegovi predhodni knjigi pravzaprav nujna na samorastniški poti ustvarjanja monografskih vojaško-zgodovinskih besedil, čeprav smo jim morda ob njihovem prihodu na svetlo namenili kar ostro kritiko.

Pri *Škabrijelu* prijetno preseneti obdelava enega samega frontnega odseka, še bolj dogajanja med eno samo bitko, in to tisto skoraj prelomno 11. italijansko ofenzivo na Soči, ko je bilo malo manjkalo in avstrijska obramba bi bila lahko prebita prav na najbolj izpostavljenem, goriško-vipavskem delu bojišča; kaj bi bilo pomenilo za slovenski narod sesutje stare Avstrije že v jeseni 1917, je odveč razpravljati, saj bi zmagovita italijanska vojska še kako zlahka preprečila nastanek prve jugoslovanske države – *Države Slovencev, Hrvatov in Srbov* (SHS). Ker se pisec dobro zaveda kritičnosti in svojevrstne prelomnosti dogodka, na vrelišču razpotejenem v dober mesec dni (druga polovica avgusta do prve polovice septembra 1917), mu torej namenimo vso težo in skrb, da bi tako odkril rojakom veličino boja za našo narodovo stvar na kamniti hribovski gmoti (poleg ljudskega Škabrijela je zanj zlasti uveljavljeno ime *Sv. Gabrijel, Hrib sv. Gabrijela*, ali po nemško in italijansko *Mon/te. S. Gabriele*). Da se je v naravnost srhljivo norem ruvanju za vrh v septembrskem delu ofenzive dokončno skrhala bojna vnema italijanskih invazorjev (šlo je za dotlej največji splošni naskok *Kraljeve vojske med Tolminskim mostiščem* in morjem), je znano; tudi zato je bil mogoč preboj pri Bovcu in Tolmini oziroma »čudež pri Kobaridu«, seveda s cesarsko-nemško pomočjo, vendar so v predpripravi za dokončen obračun na Soči sodelovali tudi Slovenci, in to še kako krvavo in boleče na Škabrijelu pred letos dopolnjenimi osmimi desetletji (celjski 87. pešpolk in ljubljanski 2. gorski strelski polk, nekdanji 27. domobranski). Da se je zmogla po tolikih časih neka naša država, in to ravno slovenska narodna, pokloniti svojim obsoškim trpinom s postavitvijo spomenika na Ravnici letos pozno poleti, je resnično pomenljivo. In s tem dogodkom v svoji knjigi končuje pisanje tudi Klavora.